

SOLIQ IMTIYOZLARINING INVESTITSIYA MUHITIGA TA'SIRI

*Farg'ona davlat universiteti talabasi****Umaraliyeva Hadicha****Soliqlar va soliqqa tortish,
sug'urta fanidan ilmiy rahbar****G'oziyev Murodjon***

Annotatsiya: Ushbu maqolada Soliq imtiyozlarinining O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar iqtisodiy tizimlarni modernizatsiya qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va biznes muhitini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada O'zbekistonda IT-sektorning rivojlanishi, elektron hukumat tizimining joriy etilishi va fintech hamda elektron tijoratning investitsiyalarga ta'siri statistik ma'lumotlar asosida yoritilgan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Soliq imtiyozlarini mamlakatning iqtisodiy o'sishini tezlashtirib, global bozorlar bilan integratsiyalashish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Kalit so'zlar: *Soliq imtiyozlarini, investitsion jozibadorlik, IT-sektor, elektron hukumat, fintech, elektron tijorat, xorijiy investitsiyalar.*

KIRISH. Bugungi global iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar iqtisodiy o'sish va investitsion muhitni yaxshilashning asosiy omillaridan biriga aylangan. Soliq imtiyozlarini biznes jarayonlarini optimallashtirish, innovatsion yechimlarni joriy etish va investitsiyalar uchun qulay shart-sharoitlar yaratishda muhim rol o'ynamoqda. O'zbekiston ham raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va xorijiy investitsiyalarni jalb etishni jadallashtirishga intilmoqda.

Mazkur maqolada Soliq imtiyozlarinining O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, mamlakatda amalga oshirilayotgan asosiy texnologik tashabbuslar, ularning biznes va sarmoyadorlar uchun yaratgan imkoniyatlari hamda investitsion muhitni yaxshilashdagi roli ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga Soliq imtiyozlarinining ta'siri bo'yicha iqtisodchi olimlarning fikrlari turli yillarda taqdim etilgan tadqiqot va tahlillarda aks etgan. Quyida ba'zi taniqli iqtisodchi olimlarning ushbu masala bo'yicha fikrlari keltirilgan:

Nobel mukofoti sovrindori, iqtisodchi Jozef Stiglitsning ta'kidlashicha, Soliq imtiyozlarini rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan, uchun iqtisodiy o'sish va sarmoya jalb qilishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Unga ko'ra, raqamli texnologiyalar

biznes yuritish xarajatlarini kamaytirish va bozorga kirish imkoniyatlarini oshirish orqali mamlakatning investitsion jozibadorligini mustahkamlaydi¹.

Massachusetts Texnologiya Instituti (MIT) olimlari Erik Brynjolfsson va Endryu Makafi o'z tadqiqotlarida Soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ijobiy ta'sirini ta'kidlab, rivojlanayotgan bozorlar uchun sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamli platformalarning muhimligini alohida qayd etishgan. Ularning fikricha, bu jarayon mehnat unumdorligini oshirish va yangi investorlarni jalb qilishga yordam beradi².

Nobel mukofoti laureati Muhammad Yunus raqamli texnologiyalar kichik va o'rta bizneslar uchun yangi imkoniyatlar yaratishini ta'kidlab, fintech va elektron to'lov tizimlarining rivojlanishi xorijiy investitsiyalar oqimini tezlashtirishiga ishora qilgan. U shuningdek, raqamli iqtisodiyot kichik bizneslarni global bozorlarga olib chiqishda muhim rol o'ynashini qayd etgan³.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (2021) Ushbu markaz tadqiqotchilari tomonidan e'lon qilingan hisobotda Soliq imtiyozlarining O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri batafsil tahlil qilingan. Tadqiqotga ko'ra, elektron hukumat tizimining keng joriy etilishi, IT infratuzilmasining rivojlanishi va biznes uchun qulay raqamli muhit yaratish xorijiy investorlarning qiziqishini oshirgan⁴.

Xalqaro iqtisodchi Richard Baldwin fikricha, rivojlanayotgan mamlakatlar raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali global qiymat zanjirlariga tezroq integratsiyalashishi mumkin. U Soliq imtiyozlarini natijasida mamlakatda biznes yuritish muhitining yaxshilanayotgani va bu xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun muhim omil ekanligini ta'kidlagan⁵.

Ushbu iqtisodchi olimlarning fikrlari shuni ko'rsatadiki, Soliq imtiyozlarini jarayonlari investitsion jozibadorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi va mamlakatni mintaqadagi innovatsion markazlardan biriga aylantirishga xizmat qilishi mumkin.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotning maqsadi Soliq imtiyozlarining O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri samarasi, Soliq imtiyozlaridan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari, Soliq imtiyozlarining investitsiya jozibadorligini tahlil qilish, uni yanada rivojlantirish va shakllantirish yo'nalishlarini aniqlashdir. Mavzuni ilmiy o'rganish, statik tahlillar, mantiqiylik, tahlil va tadqiq etish jarayonida turli xil adabiyotlar va maqolalar tahlilidan foydalanilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Soliq imtiyozlarini dunyo miqyosida investitsion muhitni o'zgartirayotgan muhim omillardan biri bo'lib, O'zbekiston ham ushbu jarayonda faol ishtirok etmoqda. So'nggi yillarda mamlakat raqamli infratuzilmani rivojlantirish, elektron hukumat

tizimlarini joriy etish va biznes jarayonlarini avtomatlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda.

1. *Raqamli infratuzilmaning rivojlanishi va investitsion muhitga ta'siri.* O'zbekistonda internet tarmog'i qamrovining kengayishi, 5G texnologiyasining joriy etilishi va axborot texnologiyalariga doir huquqiy asoslarning takomillashtirilishi xorijiy investorlar uchun qulay sharoit yaratmoqda. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi investorlar uchun bozorga kirishdagi to'siqlarni kamaytirib, iqtisodiy samaradorlikni oshirmoqda.

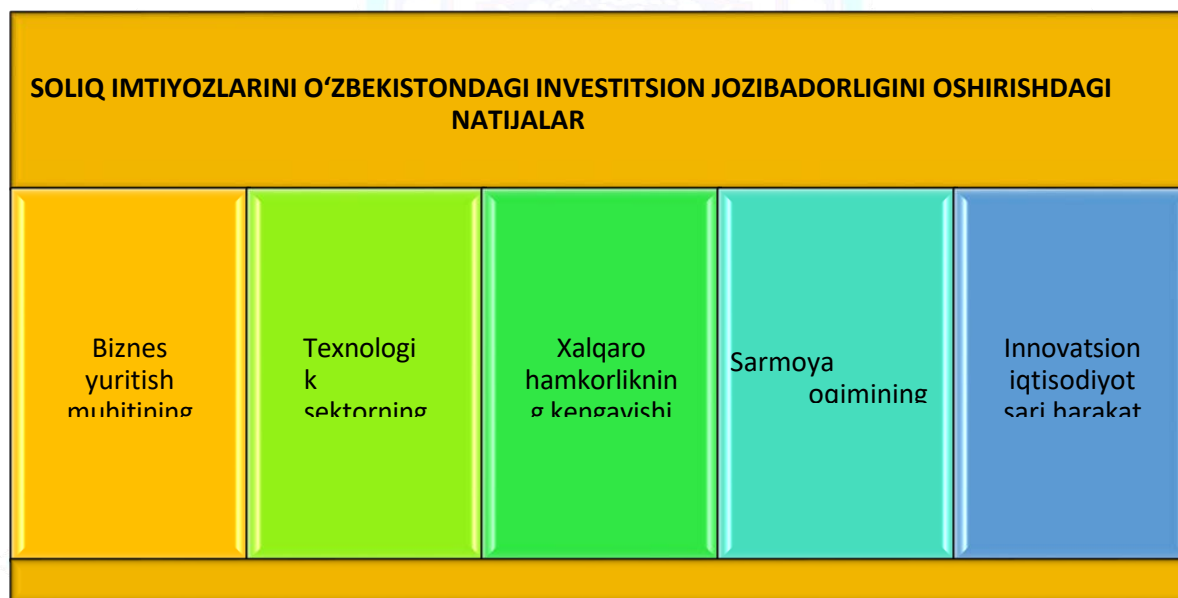
2. *Elektron hukumat va biznes jarayonlarini soddalashtirish.* Elektron hukumat tizimining rivojlanishi O'zbekistonda investitsiya jarayonlarini tezlashtirishga xizmat qilmoqda. Masalan, biznesni ro'yxatdan o'tkazish, litsenziya olish va soliq to'lovlari kabi jarayonlar elektron shaklda amalga oshirilishi natijasida byurokratik to'siqlar kamaymoqda. Bu esa, o'z navbatida, xorijiy investorlar uchun mamlakatni yanada jozibador qiladi.

3. *Raqamli texnologiyalarning sanoat va xizmat ko'rsatish sohalaridagi roli.* O'zbekistonda sun'iy intellekt, blokcheyn va big data kabi zamonaviy texnologiyalar bank, sug'urta, savdo va sanoat tarmoqlarida faol joriy etilmoqda. Xususan, fintech sektori tez rivojlanib, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda muhim omilga aylangan. Soliq imtiyozlarini natijasida ishlab chiqarish jarayonlari avtomatlashtirilib, biznes yuritish qulaylashmoqda.

4. *Xorijiy investorlarga ta'siri.* Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida O'zbekistonga kirayotgan xorijiy investitsiyalar hajmi oshib bormoqda. Xususan, IT va texnologik startaplarga investitsiyalar jalb qilinmoqda. Hukumat tomonidan yaratilgan "IT-Park" rezidentlari uchun soliq imtiyozlari va investorlar uchun soddalashtirilgan tartiblar bu jarayonni tezlashtirishga xizmat qilmoqda.

5. *Muammolar va istiqboldagi vazifalar.* Shunga qaramay, O‘zbekistonda Soliq imtiyozlarini jarayonida muayyan muammolar ham mavjud. Xususan, texnologik infratuzilmaning to‘liq rivojlanmaganligi, IT-mutaxassislar yetishmovchiligi va kiberxavfsizlik muammolari investitsion muhitga salbiy ta’sir qilishi mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish uchun xalqaro tajriba asosida huquqiy islohotlarni davom ettirish va IT-sohaga sarmoyalarni oshirish zarur.

1-rasm. Soliq imtiyozlarini O‘zbekistondagi investitsion jozibadorligini oshirishdagi

natijalar⁶

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Soliq imtiyozlarini O‘zbekistonning investitsion jozibadorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. U quyidagi natijalarga olib kelmoqda:

- Biznes yuritish muhitining yaxshilanishi – Elektron hukumat va raqamli xizmatlarning joriy etilishi xorijiy va mahalliy investorlar uchun qulaylik yaratmoqda.
- Texnologik sektorning rivojlanishi – IT-Park kabi innovatsion platformalar va fintech ekotizimining o‘sishi investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o‘ynamoqda.
- Xalqaro hamkorlikning kengayishi – Soliq imtiyozlarini natijasida O‘zbekiston global qiymat zanjirlariga integratsiyalanib, xalqaro kompaniyalar bilan hamkorlikni kuchaytirmoqda.
- Sarmoya oqimining ortishi – Raqamli infratuzilmaning rivojlanishi natijasida IT, telekommunikatsiya va elektron tijorat sohalariga investitsiyalar hajmi oshmoqda.
- Innovatsion iqtisodiyot sari harakat – Soliq imtiyozlarini O‘zbekiston iqtisodiyotini an’anaviy sanoat modelidan innovatsion va texnologik iqtisodiyotga o‘tkazish jarayonini tezlashtirmoqda.

O‘zbekiston uchun Soliq imtiyozlarini yanada chuqurlashtirish va mavjud muammolarni bartaraf etish orqali investitsion jozibadorlikni oshirish imkoniyati mavjud.

Davlat tomonidan IT-infratuzilmani yanada rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash va investorlarga yanada qulay sharoitlar yaratish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilsa, kelgusida O‘zbekiston Markaziy Osiyodagi yetakchi raqamli iqtisodiyot markaziga aylanishi mumkin.

O‘zbekistonning investitsion jozibadorligiga Soliq imtiyozlarining ta’sirini baholash uchun so‘nggi yillarda IT-sektor, xorijiy investitsiyalar hajmi, raqamli xizmatlarning o‘sishi va boshqa iqtisodiy ko‘rsatkichlar bo‘yicha statistik ma’lumotlarni tahlil qilamiz.

1-jadval

Xorijiy investitsiyalar dinamikasi (2018–2023)⁷

Yil	Umumiy investitsiyalar (mlrd. \$)	Xorijiy investitsiyalar (mlrd. \$)	Xorijiy investitsiyalar ulushi (%)
2018	8.1	3.2	39.5
2019	10.3	4.5	43.7
2020	9.8	4.1	41.8
2021	11.5	5.2	45.2
2022	12.8	6.0	46.9
2023	14.2	6.8	47.9

2018-yildan 2023-yilgacha xorijiy investitsiyalar hajmi 3.2 mlrd. dollardan 6.8 mlrd. dollarga oshgan. 2020-yilda pandemiya ta’sirida investitsiyalar qisqargan bo‘lsa- da, 2021-yildan boshlab o‘shish kuzatilgan. 2023-yilda xorijiy investitsiyalar umumiy investitsiyalarning qariyb 48% ini tashkil etgan.

2-jadval

IT-sektor va raqamli xizmatlarning o‘sishi (2018–2023)⁸

Yil	IT-sektor hajmi (mlrd. \$)	IT-Park rezidentlari soni	Raqamli xizmatlar ulushi (%)
2018	0.5	50	3.2
2019	0.8	150	4.7
2020	1.2	300	6.1
2021	1.8	500	8.3
2022	2.5	800	10.5
2023	3.4	1100	12.7

IT-sektor hajmi 2018-yildagi 0.5 mlrd. dollardan 2023-yilda 3.4 mlrd. dollarga oshgan, ya'ni 6 barobardan ko'proq o'sish kuzatilgan. IT-Park rezidentlari soni 2018-yilda atigi 50 ta bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 1100 taga yetgan, bu esa sohadagi islohotlarning samaradorligini ko'rsatadi. Raqamli xizmatlar ulushi ham 2018-yildagi 3.2% dan 2023-yilda 12.7% ga yetgan.

3-jadval

Elektron tijorat va fintech sektori (2019–2023)⁹

Yil	Elektron tijorat hajmi (mlrd. \$)	Fintech kompaniyalar soni	Onlayn to'lovlar hajmi (mlrd. \$)
2019	0.7	50	2.4
2020	1.1	80	3.8
2021	1.6	120	5.5
2022	2.3	180	7.3
2023	3.0	250	9.1

O'zbekistonda elektron tijorat bozori 2019-yildagi 0.7 mlrd. dollardan 2023-yilda 3.0 mlrd. dollarga yetib, 4 barobar oshgan. Fintech kompaniyalarning soni 2019-yilda 50 tani tashkil qilgan bo'lsa, 2023-yilda 250 taga yetgan. Onlayn to'lovlar hajmi 2019-yilda 2.4 mlrd. dollar bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 9.1 mlrd. dollarga yetgan. Yuqoridagi statistik ma'lumotlar O'zbekistonda Soliq imtiyozlarining investitsion jozibadorlikka ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. IT-sektorning tez sur'atda o'sishi, xorijiy investitsiyalar ulushining ortishi, elektron tijorat va fintech bozorining kengayishi investorlar uchun qulay muhit yaratmoqda. Shu bilan birga, texnologik infratuzilmani yanada takomillashtirish va kiberxavfsizlik masalalariga e'tibor qaratish muhim bo'lib qolmoqda. Kelajakda O'zbekiston Soliq imtiyozlarini orqali

Markaziy Osiyoda yetakchi texnologik markazlardan biriga aylanishi mumkin.

XULOSA

Soliq imtiyozlarini O'zbekistonning investitsion jozibadorligini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Mamlakatda IT-infratuzilmaning rivojlanishi, elektron hukumat tizimining kengayishi va raqamli xizmatlarning joriy etilishi xorijiy investorlar uchun qulay sharoit yaratmoqda. So'nggi yillarda xorijiy investitsiyalar hajmining ortishi, IT-sektorning jadal rivojlanishi va fintech hamda elektron tijorat bozorining kengayishi raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy taraqqiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston Soliq imtiyozlarini orqali investitsion muhitni yaxshilash va global bozorlarga integratsiyalashish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, texnologik infratuzilmani takomillashtirish, IT-mutaxassislar tayyorlash,

kiberxavfsizlikni mustahkamlash va xorijiy investorlarga yanada qulay sharoit yaratish kelgusi rivojlanishning muhim yo‘nalishlari bo‘lib qolmoqda.

Kelajakda Soliq imtiyozlarining izchil davom ettirilishi O‘zbekistonni mintaqadagi yetakchi texnologik va innovatsion markazlardan biriga aylantirish imkoniyatini beradi. Shu sababli, davlat tomonidan qabul qilinayotgan islohotlar va strategiyalarni samarali amalga oshirish orqali mamlakatning investitsion jozibadorligini yanada oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. "O‘zbekiston investitsion muhiti: 2023-yil yakunlari". Tahliliy hisobot. Toshkent, 2023.
2. IT-Park O‘zbekiston rasmiy sayti. "IT-sektor rivojlanishi bo‘yicha 2023-yil statistikasi". www.it-park.uz.
3. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. "Soliq imtiyozlarini va iqtisodiyot". Yillik hisobot, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "To‘lov tizimlari va elektron tijorat rivojlanishi bo‘yicha statistik ma’lumotlar". Toshkent, 2023.
5. Elektron tijorat assotsiatsiyasi. "O‘zbekistonda e-commerce sektori rivojlanishi". 2023.
6. Stiglitz, J. (2018). Globalization and Its Discontents Revisited: Anti- Globalization in the Era of Trump. W.W. Norton & Company.
7. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2019). The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W.W. Norton & Company.
8. Yunus, M. (2020). A World of Three Zeros: The New Economics of Zero Poverty, Zero Unemployment, and Zero Net Carbon Emissions. PublicAffairs.
9. Baldwin, R. (2022). The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization. Belknap Press.
10. World Bank Group. (2023). Digital Economy in Emerging Markets: Trends and Policy Recommendations. Washington, DC.